

1975-imi oktoberip 28-anniit 2008-mi novembarip 28-annut

All.: Kristian Poulsen, "Pablo"

1975-imi oktobarip 28-anni taamanikkut landsrådip tunngaviusumik ilaasortallu pinngitsoqaratik nunatta pisuussutaasa tamavimmik nunatsinnit pigineqarnerat akuersissutigaa, naak taama akuersissuteqarnissaq pinngitsoortinniaraluarlugu landsrådip siulittaasuata Lars Chemnitzip landsrådip suleriaasia arfineq-marloriarlugu unioqputikkaluaraa. Tassami landsrådip suleriaasiani allassimavoq sammisq sunaluunniit oqaluuserineqartillugu ilaasortap ataatsip taasisoqarnissaa kissaatigippagu taava taasisoqartassasoq. Kalaallit danskillu namminersulernissaq pillugu kommissioniata Kalaallit Nunaata Namminersornera pillugu inatsisissatut siunnersuutaata danskit Folketingianni akuersaartumik suliarineqarnissaa Inatsisartut tamarmiusut 2008-mi novembarip 28-anni kaammattuutigaat – suleriaatsimik sumilluunniit unioqputitaqaratik. Tassami 2008-mi novembarip 25-anni inuit taasitinneqarmata taasisut 75 %-ii sinnerlugit amerlanerussuteqarlunnartut inatsisissatut siunnersuutip piviusunngortinneqarnissaa kaammattuutigaat. Taasisinnaasut 39.285-iusut ilaat 71 %-init amerlanerusut taasiartorsimapput.

Taamanikkut landsrådimut ilaasortap Ôdâq Olsenip 1975-imi upernaakkut GAS-ip qinigassanngorteqatigiissitai tapersersortigalugit qinigaasup kalaallit ataatsimoorlutik nunaminnik pisuussutaanillu tamanik piginnittuunerisa akuersissutigineqarnissaa naalakkersuinikkut suliniaqatigiiffiup Siumup pisuussutit pillugit ataatsimiititaliaa, siulittaasumut tulliuuffigisani (ataatsimiititaliami tassani taamani uanga siulittaasuuvunga) sinnerlugu tamanna siunnersuutigaa. Taamanikkut aamma ajornartinneqartanngilaq landsrådimut ilaasortaq siunnersuutiginiakkami qulequtaanik tunniussiinnarluni imarisaanilli, tunngavilersuutitaanik, ullut marlussuit sap. akunnerataluunniit qaangiunnerani tunniussaqaarluni siunnersuuteqarsinnaasarnera. Tamannalu atorluarparput aamma naalagaaffiup atorfilittaasa akissuteqaatigiumaakkaminni itisiliivallaarnissaat pinngitsoorusukkaluarlugu. Siunnersuut ima eqikkarneqarsinnaavoq: *Atortussiassat aatsitassanit pisut nunamit namminermeersut aammalu nunatta pisuussutai allat nunatsinni nassaasaasut tamavimmik inunnit nunatsinni najugaqavissunit ataatsimoortumik pigineqarput. Atortussiassanik tamakkuninnga misissueqqaarnerit, ujarlernerit iluaquteqarnerillu Kalaallit Nunaata Landsrådiانيت oqartussaaffigineqarput.* Tamatuma saniatigut siunnersuut taanna aatsitassarsiornermut inatsimmik taamanikkut atuuttumik, tassa atortussiassat nunap iluaniittut naalagaaffimmit piginerarneqarnerannut annertuumik allanngortitsisoqarnissaanut siunnersuutaavoq. Pisuussutimmi tamakku naalagaaffiup kalaallinit tillitarai landsrådit taamani marluusut, Kujataata Avannaatalu Landsrådi, qoqassillugit inatsit nr. 27 piviusunngortikkamiuk ugguuna: Aatsitassat pillugit inatsit februaarip 19-anni 1932-meersoq.

Ilitsorileramali ilisimavara angutit arnallu akunnerminni nunami maani pisuussutivut tamarluinnaasa siulerpiarsuatta nunarujussuatsinnut maanga Aaperaat Urimiu ukiunik 1000-it missaannik sioqqulluguli tikeqqaarneranniilli ataatsimoorlutik pigisamittut isigiuraat. Aamma uagut taakkunannga kinguaajusugut pisuussutinik tamakkuninnga ataatsimoorluta piginnittuunerput nalitsinni sulilu inuugallartilluta aalajangiusimajuarparput. Nunatsinni qaammarsaaniaqatigiit namminersornerulernissaq pillugu Sisimiuni juulimi 1974-imi ataatsimeersuartitsimmata nunatta atortussiassanut ataatsimoorussamik piginnittuunerata akuersissutigineqarnissaa saqqummiunneqarpoq. Taamaattumik taamanikkut Namminersornerulernissaq pillugu Ataatsimiititaliap kalaaliinnarnik ilaasortallip 1975-imi pisortatigoortumik inaarutaasumik allagaqarnermini oqaasertaliussamini atortussiassat nunap iluaniittut kalaallinit

oqartussaaffigineqarnissaat aqunneqarnerisalu tamakkiisumik kalaallit qinigaanit isumagineqalernissaa kissaatigalugu. Naalackersuinikkut suliniaqatigiiffiup Siumup aviisiani Sujumumi nr. 16-imi 1975-imi septembarip 22-anni saqqummersumi piumasaqaat tamanna Moses Olsenimit oqaasertalersorneqarpoq, naak tamanna tusagassiuutinit naqitanit silaannakkoortunillu siaruarterumaneqanngikkaluartoq, tassamigooq ”pingaartorsiorpaluppallaarpoq”, tamannalumi danskit ersigisorujussuusarpaat. Aqqalunnguaq ima qulequtalimmik allappoq: ”Nuna manna uagut nunagaarput”:

Normup uuma saqqaani takuneqarsinnaasutut (tassa aatsitassat pillugit inatsisip paragraffii siulliit marluk aliasuummik qernertumik sinaakkuserlugit naqinneqarmata) qularnatannguaqanngilaq ullumikkut nunarput pisuussutaalu kia pigigai.

Nunatsinni pisuussutit naalagaaffiup pigai. Naatsumik erseqqissumillu nalunaarsimavoq.

Aatsitassat pillugit inatsisissap nassuiaatitaani ima allassimasoqarpoq: ”Paragrafit siullianni ullumikkut atortooreersoq inatsisitigut aalajangersarneqarpoq, tassalu Kalaallit Nunaanni pisuussutit tamaasa naalagaaffiup pigigai. Naapertuuttutut isigineqarsimavoq ersersissallugu kalaallit aamarsuarnik, issumik, ukkusissamik, ujaraaqqanik, ujaqqanik assigisaannillu namminneq atugassaminnik (maannamutullu annertutigisumik nioqquteqarsinnaanerat) katersuisinnaanerat allanngorani ataannassasoq.”

Immaqa naatsorsuutigereerneqarpoq kalaaleq aatsitassat pillugit inatsit atuarlugu tassunga killikkuni uummammigut killitsingaarluni qujaniassasoq Danmarkip avaaginnissusia, kalaalikulunnguanut ajunngisaarumassusia oqaatsitigut issuarneqartutigut ersersoq tulluussutigalugu.

Kisianniliuna kalaallit ilaat amerliartortut ullumikkut eqiilersimasut paasilerlugu piffissanngorsimasoq sininnitsinnit itissalluta. Egeerput aatsitassallu pillugit inatsimmi paragrafi siullesq atuaramikku oqarput: Ingasalerput. Tassa Naammalerpoq! Uagut nunaginerparput nunaginnginnerparpulluunniit?

Itepugut oqaatsillu ilumoortut kialuunniit uummammimi nalunngeriigai uku anippavut: Nuna manna uagut nunagaarput. Ukiut tuusintilippassuit ingerlanerini kinguaariit ilaqutariillu kinguleriaarlutik nunarsuatsinni matumani silap pissaanersuinut sorsuttarsimapput ajugaanngikkunik toqu kisiat naggatissaralugu nalunagu. Aatsitassat pillugit inatsisiliortut siuaasaat aamma sivisuatsiaamik nunarsuatta pissaaneritut akiuussimagaluarput. Nungutaasimappulli atorsartitaallutik. Uangali siulikka sulii akiuuttuarsinnarsimapput. Ukiut tamaasa ukiorluit, kaannerit ajorsarnerillu aqqusaartorlugit akeraralugillu nunarput tigusareqqittuartarsimavaat ajugaasuullutik aasaq kiallu angoqqittarlugit. Maanna nunarput uatsinnut kingornussatut tunniussimavaat. Kingornussarput taanna angussuit pitsaanerpaat anaanallu pitsaanerpaat inuunerminnik akilersimavaat. Anaanat meeqqallu tassangaannaq piniartueruttut qullilinerinik manittornerinillu kisissaanngitsunik akeqangaarsimavoq. Qanoq akisutigisoq uagut nalunngilarput. Tamatumalu angeqisumik pisussaaffilerpaatigut.

Tamakku eqqarsaatigutsigik pappiaramininnguaq inatsisip aatsitassanik naalagaaffimmut pigisassanngortitsisup tunngavigisaa uatsinnut naleqaranilu isumaqanngilaq. Aatsitassat pillugit inatsimmi paragrafi siullesq akuerisinnaanngilarput. Akuerigutsigu siulitta tamaviaarsimanerat, uagut ullumikkut inuunerput taamalu aamma siunissarput tamarmi naleerullutillu

isumaarutissapput. Immitsinnut suunngitsutut eqqartuutissaagut. Akuerigutsigu siulitta nunattalu pisussaaffiliineri tunussavavut. Paativut igissavavut sarfarsiaataaginnalerlulalu.

Maannali iterpugut, eqeerpugut oqaatsivullu ima naggaserpavut:

Nuna manna uagut nunagaarput. Pissaaneri ajugaaffigisimmavavut maannamullu napaffigisinnaasimallutigu. Qangaluunniit allanut neriorsuutigisimanagulu tunniussimangisaannarparput. Taamaammallu allat apereqqaarnata imminnut piginnittussanngortinniarnarat akuerisinnaanngilarput.

Nuna manna uagut nunagaarput.

Taamaammat aatsitassarsiornermik inatsimmi paragrafi siulleq allanngortariaqarpoq tamannalu piaartumik pisariaqarpoq.

Paragrafi taanna siunissami imatut oqaasertaqartariaqarpoq:

”Kalaallit Nunaanni aatsitassat, olie pisuussutillu allat suusulluunniit tamaasa inuit Kalaallit Nunaanni aalajangersumik nunaqavissut pigisaraat.”

Ukiaq taanna Ôdâq Olsen landsrådimi taamaattumik siunnersuuteqarnialermat kammalaatitta Siumumi nuimasut ilaat isumaqarnerarput piffissap taamaalinerani taamaattumik siunnersuuteqarnissaq piarpallaartoq. Uagulli professorip Robert Ptersenip AG-kkut allatigullu inuiaqatitta nunaminnik pisuussutaanillu ileqqortik malillugu qangarsuaaniilli atuinerat pillugu allaaserisarpassuunik aammalu Aalaskami Inugpiat nunaminnik piginnituiunerminnik piumasqaataanik atuakkiamik siullermik 1974-imi saqqummersumik rektorip Ingmar Egedep pissarsiarisimasaanik ima taaguutilimmik: ”ETOK – A Story of Eskimo Power” atuarsimasugut isummernerput allanngortinngilarput Ôdârlu aatsitassat pillugit inatsimmut allannguutissanik siunnersuuteqarluni. Oqaluuserineqartussanngormalli landsrådip siulittaasuata naalagaaffiup inatsisilerituuuisa naliliinerat, tassa siunnersuut piviusumik suliarineqarnissaminut inortuisimaneraanertik erseqqissarmassuk suliassaq landsrådimi tunngaviusumik oqaluuserisassanngortinneqarpoq. Soorunami tamanna kissaamissutigigaluarlugu qanoq iliorsinnaanngilagut. Tamatumunnga taarsiullugu landsrådip tamarmiusup inuit maani aalajangersimasumik nunallit nunatta iluanik taassumalu pisuussutaanik piginnituiunerat tunngaviusumik aalajangersarlugu ima oqaasertalimmik akuersissuteqarput:

”Kalaallit Nunaata ilua pisuussutillu tassaniittut Kalaallit Nunaanni aalajangersimasumik nunallit pigisaraat, tamatumalu piviusunngortinneqarnissaa Namminersornerulernissaq pillugu Kommissionip Aqutsinermullu Ataatsimiititaliap sulinerini naammassiniarneqassaaq”.

1975-imi oktobarip 28-anni kalaaleqatikka allat qulit peqatigalugit Vancouver Islandimi illoqarfeeqqami Port Alberniimiippunga Nunat Inoqqaavisa Nunarsuaq tamakkerlugu Siunnersuisoqatigiiffissaata pilersinneqarneranut peqataallunga telegrammisillungalugu landsrådip oqallinneranit naammassisaq tamanna pillugu. Nalunaarut pingaarutilik taanna Ôdâp angajuanut Angmalortoq Olsenimut ulloq taanna ataatsimeersuarnermik aqutsisut siuttuannut tunniuppara. Pinasuartumik tulullut spaniamiutullu nutserneqarpoq pissusissamisoortumillu ataatsimeersuarnermi peqataasunut, alaatsinaatsunut tusarnaartunullu allanut nalunaarutigineqarluni. Boliviamiut taamaalinerani spaniamiunit ukiuni 450-inngulersuni

naqisimaneqarsimasut kissaatigaat inersuarmi isersimasut tamarluinnarmik nikuillutik minutsini marlunni Kalaallit Nunaat kalaallillu kiisalu Nunarsuarmi maani Nunat Inoqqaavi tamaasa nipaatumik qinnutissagaat. Taamaaliorneq killitsinnaqimmat amerlasuut qujamasunnermik nuannaarnermillu qullilipput – aamma uanga.

Taama pisoqarneranit ukiut 33-it ingerlareersullu Namminersorneq pillugu Inatsisip piviusunngortinneqarnissaa taasissutigaarput, tassami inatsit taanna tunuliaqutaralugu Inuiassuit akornanni Inatsisit naapertorlugit kiisami kalaallit inuiattut akuerineqartussanngormata nunaminnilu pisuussutinik tamanik piginnittuulerlutik kiisalu oqaatsivut aamma nunatsinni qinikkanik siuttoqarluni aqqissuussinermi pisortatigoortumik atorneqalissallutik. Inuianguit ikikkaluarlutik atajuarsinnaasut sivilsoorsuarmik anguniagaqarnerminni angusaat tamanna ajoriinnagassaangilaq. Tassami inuiattut kikkussuserput tassungalu attuumassuteqartut tamaasa erseqqissarneqartariaqalersillugit ataatsimoorluta nikussaartarpugut kikkuiussuserpullu takutillugu. 2008-mi novembarip 25-anni taasinerup inernera paasineqarmat kingumut amerlasuut qujamasunnermik nuannaarnermillu qullilipput. Pilluarit nunarput kiffaangissutimik pingaartitsigavit. Pilluaritsi inuttaasut kiffaangissutsimik pingaartitsivissut.